עין משפט נר מצוה

נב א מיי' פכ"ה מהל' מכירה הלכה ג סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סימן רטז סעיף ד:

◆

רבינו גרשום

ולא מכר הדרך. ודקאמרי' נמי בכל דוכתי בתלמוד כהכא אמרינן. דהכא עיקר מחלוקתן בהכי: ממאי. מציתו למימר דמהכא מייתי ראיה. דלמא לא פליגי לא בעין יפה ולא בעין רעה. אלא בהא פליגי דר' עקיבא סבר משום הכי צריך למוכר לקנות לו דרך מן הלוקח דאין אדם רוצה ליתן מעותיו וידרסוהו אחרים ומשום הכי אין לו דרך למוכר אם אינו חוזר וקונה מן הלוקח. ורבנן סברי דאמרי אינו צריך ליקח לו דרך דלא גמר ומקני ליה דרך הבור והדות לפי שאין אדם רוצה שיטול מעות ויפרח באויר לבורו ולדותו. אלמא דבאין אדם רוצה פליגי ולא פליגי בעין יפה דבעלמא איכא לך דאפי' ר' עקיבא מודה דמוכר בעין רעה מוכר כגון אדם שמכר אילנות ושייר קרקע לפניו דכל זמן שהאילנות קיימין יכול להחזיק בהן אבל אי מייבשין אינו רשאי לנטוע אחרים תחתיהן משום דמוכר בעין רעה מוכר ומהא לא תפשוט. אלא מסיפא דמתני' מצינן למימר דפליגי ר' עקיבא ורבנן דר' עקיבא סבר דמוכר בעין יפה מוכר ורבנן סברי בעין רעה מוכר: מכרן לאחר. אותן בור ודות: ר' עקיבא אומר אינו צריך ליקח (ללוקח) דרך וכו'. דהא תו למה לי ר' עקיבא לייפות כחו של לוקח בסיפא הא אשמועינן ברישא דכי אמר צריך ליקח לו דרך למוכר ברישא היינו יפוי כח דלוקח ורבנן מייפים כח דמוכר ברישא ובסיפא הא תו למה לי אלא לאו ש"מ דמסיפא שמעינן דפליגי במוכר בעין יפה וכו'. ממאי דילמא לעולם סיפא אצטריך ופליגי בסיפא כדמיפלגי ברישא באין אדם רוצה. ודקא קשיא לך הא תו למה לי האי אצטריך דר' עקיבא סבר זיל בתר דעת דלוקח ודעתי' דלוקח אין אדם רוצה שיתן מעותיו ויפרח באויר לבורו ולדותו ומשום הכי אין צריך ליקח לו דרך ללוקח. ורבנן סברי זיל בתר דעתיה דמוכר דאינו רוצה שיקבל מעות בסתם וידרסו אחרים בבית לילך לבורו ולדותו ומשום הכי צריך ליקח לו דרך דהא מרישא איפכא שמעינן האי אין אדם ומשום הכי אצטריך נמי למתני בסיפא דלר' עקיבא לעולם בתר דעתיה דלוקח אזלי' בין היכא דמשמע שאין לוקח רוצה שידרסוהו ובין בסיפא דמשמע שאין לוקח רוצה שיפרח. ורבנן סברי בתר דעתא דמוכר וליכא למשמע מהכא דפליגי בכלל בעין יפה. אלא מהא דקתני בסיפא דהאי מתני' איכא למשמע דפליגי בעין יפה דתנן מכר את השדה כו' לא מכר את הגת ולא את השובך בין חרבין דליכא בהו יונים בין ישובין דאיכא בהו יונים וצריך ליקח לו דרך וכו' כדפרישי' ליה לעיל. כלומר אי משום הכי צריך למיתני דר' עקיבא סבר צריך ליקח לו דרך למוכר כדי שילך לשובכו ולבורו משום דכולה זבין ליה. לפי שאין אדם רוצה

דרבי עקיבא סבר (א)מוכר בעין יפה מוכר ורבנן סברי מוכר בעין רעה מוכר ודקאמר נמי בעלמא ר' עקיבא לטעמיה דאמר מוכר בעין יפה מוכר מהכא ממאי דלמא (א) רבי עקיבא סבר אין אדם רוצה שיתן מעותיו וידרסוהו אחרים ורבנן סברי אין אדם רוצה שיטול מעות ויפרח באויר ואלא מסיפא מכרן לאחר ר' עקיבא אומר אינו צריך ליקח לו דרך וחכמים אומרים צריך (ב) דלמא בהאי פליגי דרבי עקיבא סבר בתר דעתא דלוקח אזלינן ורבנן סברי בתר דעתא דמוכר אזלינן ואלא מהא (ג)לא את הבור ולא את הגת ולא את השובך בין חרבין בין ישובין וצריך ליקח לו דרך דברי ר' עקיבא וחכמים אומרים אינו צריך הא תו למה לי אלא לאו הא קמ"ל דרבי עקיבא סבר מוכר בעין יפה מוכר ורבנן סברי מוכר בעין רעה מוכר ודלמא אשמועינן בית וקא משמע לן שדה וצריכא דאי אשמועינן בית משום דבעי צניעותא אבל שדה אימא לא ואי אשמועינן שדה משום דקשי ליה דוושא אבל בית אימא לא אלא מסיפא מכרן לאחר רבי עקיבא אומר אינו צריך ליקח לו דרך וחכמים אומרים צריך הא תו למה לי היינו הך אלא לאו הא קמ"ל דרבי עקיבא סבר מוכר בעין יפה מוכר ורבנן סברי מוכר בעין רעה מוכר שמע מינה איתמר רב הונא אמר רב הלכה

ממאי דלמא רבי עקיבא סבר בתר דעתא דלוקח אזלינן. פירוש היכא דאיכא טעמא דדריסה ופריחה אבל היכא דליכא כמו גבי אילנות לא:

הכי

דרבי עקיבא סבר מוכר בעין יפה מוכר. בכל דיני מכירות שבעולם: **ודאמר נמי בעלמא רבי עקיבא לטעמיה כו'.** כלומר מדמוקמינן בעלמא שאר דיני מכירה דתלו טעמייהו בעין יפה ובעין רעה אליבא דר' עקיבא ורבנן כגון בפ' חזקת הבתים (לעיל דף לז:) דאמרן מכר אילנות ושייר קרקע לפניו פלוגתא דר' עקיבא ורבנן דלר' עקיבא יש לו קרקע לבעל האילן שאם ימות האילן יטע אחר במקומו ולרבנן אין לו: **מהכא.** ממתני' הוא דדייקינן לה: **ממאי.** דלמא דכ"ע התם בעין יפה מוכר ויש לו (ג) קרקע אי נמי בעין רעה ואין לו והכא בהא פליגי דר' עקיבא סבר אין לוקח רוצה שיתן דמים למוכר וידרוס על גבי ביתו ליילך לבורו ולדותו ומוכר נמי יודע הוא שלדעת כן קונה הלוקח שלא ידרוס מוכר על גבי ביתו והיה לו למוכר לשייר דרך לעצמו בפירוש והלכך צריך ליקח לו דרך אבל גבי מכר אילנות ושייר קרקע אימא מודי רבי עקיבא דמוכר בעין רעה מוכר ואין לו קרקע לבעל האילן דהיינו לוקח דליכא הכא גבי לוקח טענת ידרסוהו אחרים דלא דרים מוכר על גבי אילנות של לוקח: **ורבנן סברי.** לדריסה לא חייש לוקח דאין כאן חסרון ממון אבל מוכר יש לו טענה דאינו רוצה שיקבל דמי ביתו מן הלוקח ע"מ שיצטרך לפרוח באויר אל בורו ודותו שמעכב לעצמו והלכך ודאי לא מכר דרך בורו ולא הוצרך לפרש שהוא מעכב גם את הדרך של בורו דמה הנאה יש לו בבור בלא דרך (ד) ויד בעל השטר על התחתונה אבל גבי מכר אילנות ושייר קרקע מודו רבנן דבעין יפה מכר דלית ליה למוכר השתא טענת פריחת אויר ואינו נפסד מקרקע שהוא משייר לעצמו כלום על ידי אילן: **אלא מסיפא.** דהך בבא דקתני מכרן לבור ודות לאחר והבית עכב לעצמו רבי עקיבא אומר א"צ הלוקח ליקח לו דרך דבעין יפה מכר לו כדמפרש לקמיה דהשתא ליכא לפרושי טעמא דרבי עקיבא כדלעיל אין אדם רוצה שיתן מעותיו וידרסוהו אחרים וליכא הכא שום טענה ללוקח אלא זאת דאין רוצה שיתן מעותיו ויפרח באויר והאי טעמא לא חייש רבי עקיבא לעיל הלכך טעמיה הכא משום עין יפה הוא וחכ"א צריך ללוקח ליקח לו דרך מן המוכר דבעין רעה מוכר דליכא הכא לפרושי טעמייהו דרבנן כדלעיל דאין אדם רוצה שיטול מעותיו ויפרח באויר ואין למוכר אלא טענת דריסת ביתו לחוד ולההיא טענה לא חיישי רבנן לעיל הלכך משום עין רעה הוא. ולא גרסי' הכא הא תו למה לי דהא לפום ריהטא משמע שהחליפו בכאן טעמייהו דר' עקיבא אית ליה פריחת אויר ורבנן אית להו טענת דריסה וקשיא רישא לסיפא אלא ה"ג מאי לאו בהא קמיפלגי דר"ע סבר מוכר בעין יפה מוכר כו' דאי בתר טעמייהו דלעיל אזלי איפכא הוה להו למימר הכא לרבי עקיבא צריך ליקח משום טענת דריסה דמצי למיטען מוכר ולרבנן א"צ משום טענת פריחת אויר דמצי טעין לוקח: **ודלמא בהא פליגי דר"ע סבר בתר דעתא דלוקח אזלינן כו'.** כלומר בין רבנן בין רבי עקיבא חשיבי להו (ה) שתי טענות דריסה ופריחת אויר דבתרוייהו אדם מקפיד אלא דרבי עקיבא מייפה כח לוקח בכ"מ שיש לו טענה כנגד המוכר ואזיל בתר דעתא דלוקח משום דלא שדי איניש זוזי בכדי [לעיל מא:] והיה יודע המוכר שכוונת הלוקח לקנות דבר שלם שלא יהא נפסד במקחו כלום דאין אדם משליך מעותיו לאיבוד הלכך יד לוקח על העליונה ולא חיישינן לטענת מוכר נגדו כלל ורבנן אזיל בתר דעת דמוכר דיד בעל השטר על התחתונה [לקמן קסו.] אבל גבי מכר אילנות ושייר קרקע דליכא לא למוכר ולא ללוקח טענת דריסה ופריחת אויר אימא תרוייהו מודו או עין יפה או עין רעה: **לא את הבור ולא את הגת.** מתני' היא (לקמן דף עא.) וקתני רישא המוכר השדה מכר האבנים כו' אבל לא מכר האבנים שאינם לצרכה ולא את הבור ולא את הגת כו'. בבור שבתוך השדה מיירי שהיו עושין בתוך השדה בור להשקותו ולא את הגת שבשדה: **בין חרבין.** שאין מים בבור ואין כרמים סמוך לגת ולא יונים בשובך: **בין ישובים.** מיושבים ואית דגרסי ישבים. כל הנך אינן בכלל שדה וצריך למוכר ליקח לו דרך דברי ר"ע: **הא תו למה לי.** אי לאשמועינן טעם דרבי עקיבא דאין לוקח רוצה שיתן מעותיו וידרסוהו אחרים וטעמייהו דרבנן דאין מוכר רוצה שיטול מעותיו ויפרח באויר הא מרישא דקתני לא את הבור ולא את הדות וצריך ליקח כו' שמעינן לה אלא ודאי משנה יתירה היא לאשמועינן דאפילו בשאר דינין דליכא הנך טעמי מייפה רבי עקיבא כח לוקח משום דמוכר בעין יפה מוכר ורבנן מייפין כח מוכר משום דמוכר בעין רעה מוכר: **ודלמא.** טעמייהו דר"ע ורבנן הכא כדלעיל ודקאמרת הא תו למה לי איכא למימר דאשמועינן לעיל בית כלומר פלוגתא דרבי עקיבא ורבנן וטעמייהו גבי מכירת בית והשתא אשמועינן שדה וצריכא לאפלוגי בתרתי: **דאי אשמעינן בית.** ולא אשמעינן שדה הוה אמינא התם הוא דאמר ר' עקיבא צריך ליקח לו דרך מן הלוקח משום טענת צניעות כלומר דהתם ודאי יש לו טענת דריסה משום דאדם עושה בתוך ביתו מילי דצניעותא ואינו רוצה שידרסוהו אחרים אבל גבי שדה מודי להו לרבנן דאין צריך למוכר ליקח לו דרך דלא מפסיד לוקח מידי בדריסתו של זה בשדהו דהא ליכא צניעותא בשדה שאינו עשוי אלא לחרישה וזריעה הלכך איצטריך למיתני שדה לאשמועינן דבשדה נמי פליג רבי עקיבא: **משום דקשי ליה דוושא.** הלכך יש לו גם בכאן ללוקח טענת דריסה: **אבל בית אימא לא.** פליג ר' עקיבא קמ"ל דבבית נמי מזקא ליה דריסתו משום צניעותא. ולרבנן נמי איכא למימר כי האי גוונא אי אשמעינן בית משום דליכא דוושא ואין לו טענה ללוקח הלכך אזלי בתר טענת מוכר אבל בשדה דאיכא דוושא אימא מודו ליה לר"ע ואי אשמעינן שדה משום דליכא צניעות אבל בית דאיכא צניעות אימא מודו ליה לר"ע צריכא: **אלא מסיפא.** דהמוכר את השדה: **מכרן לאחר.** בור וגת ושובך והשדה עכב לעצמו: **הא תו ל"ל.** לאשמועינן דאזיל רבי עקיבא בתר דעתא דלוקח ורבנן אזלי בתר דעתא דמוכר אפי' היכא דמשתנין הטעמים למפרע היינו הך דקתני בסיפא דרישא דמתניתין מכרן לבור ודות לאחר דמהתם שמעינן דאזיל ר' עקיבא בתר דעתא דלוקח ורבנן אזלי בתר דעתא דמוכר ומדלאשמעינן גבי בית הוא הדין גבי שדה דהא מרישא דהך סיפא דהיינו לא מכר לא את הבור ולא את הגת מינה שמעינן דכי היכי דפליגי גבי בית פליגי נמי גבי שדה דכל טעמי בית דריסה ופריחה איכא למימר נמי גבי שדה וכיון דאשמעינן דהכא נמי גבי שדה אית להו הנך טעמי דלעיל הוא הדין נמי גבי הך סיפא דמכרן לאחר שמשתנין הטעמים איפכא כדלעיל גבי מכרן לבור ודות אזיל נמי ר"ע בתר דעתא דלוקח ורבנן בתר דעתא דמוכר: **אלא לאו.** שמע מינה הך משנה יתירה דקתני לאשמועינן דאפילו בשאר מקומות דליכא הנך טעמים מייפה ר"ע כח לוקח משום עין יפה ורבנן מייפין כח מוכר משום עין רעה. והא ליכא למימר דלרבנן איצטריך למתני הך סיפא לאשמועינן דאית להו לרבנן דגבי שדה נמי חשיב להו טענת מוכר משום טענת דוושא דמרישא דקתני המוכר את השדה לא מכר את הבור לא שמעינן להו לרבנן גבי שדה טענת דריסה אלא טענת פריחת אויר (ו) אבל לר"ע הוא דשמעינן ליה דקשי דוושא לשדה והשתא קא משמע לן דלרבנן נמי אית להו הך סברא ואי לא תנייה הך סיפא הוה אמרינן דמודו ליה רבנן לר"ע דאין צריך ליקח לו דרך דלא חיישינן לטענת דריסה דקטעין מוכר ליכא למימר הכי דכיון דמרישא דהך סיפא שמעינן לרבי עקיבא דקשי דוושא לשדה בהך סברא נמי מודו רבנן דהא לא פליגי בכל הנך בבי אדרבי עקיבא אלא דאיהו אזיל בתר דעתא דלוקח ואינהו אזלי בתר דעת המוכר. ותו לא מידי:

הלכה

מסורת הש"ס

א) [לעיל לז. וש"נ], ב) [לקמן עא.],

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' ממאי דלמא בהא פליגי ר' עקיבא סבר: (ב) שם וחכמים אומרים צריך ליקח לו דרך מאי לאו בהא קמיפלגי דר"ע סבר מוכר בעין יפה מוכר ורבנן סברי מוכר בעין רעה מוכר ודלמא בהא פליגי דר"ע סבר בתר דעתא: (ג) רשב"ם ד"ה ממאי וכו' ויש לו בקרקע אי נמי בעין רעה מוכר ואין לו: (ד) ד"ה ורבנן וכו' בלא דרך אבל גבי מוכר אילנות וכו' אילן זה הס"ד ותיבות ויד בעל השטר על התחתונה נמחק: (ה) ד"ה ודלמא וכו' חשיבי להו הנך שתי וכו' ורבנן אזלי בתר: (ו) ד"ה אלא לאו וכו' אלא טענת פריחת אויר אלא לר"ע הוא:

◆

מוסף רש"י

לא את הבור. שבשדה, אף על פי שאמר לו כל מה שבתוכה (לקמן עא.).

◆

רבינו גרשום (המשך)

שיטול מעות ויפרח באויר לשובכו הא תו למה לי הא כבר שמעינן מרישא דמתני' דהשתא לא מצית לתרוצי כדמתרצת ליה לעיל ולא מייתרא לשום דרשא אלא למשמע מיניה דר' עקיבא סבר מוכר בעין יפה מוכר וכו'. ודלמא מהא נמי לא תפשוט אלא אשמועינן הכא כי היכא דפלוגתתן לענין בית דר' עקיבא סבר אין אדם רוצה שיתן מעותיו וידרסוהו אחרים ורבנן סברי דאין אדם רוצה שיטול מעות ויפרח באויר. ה"נ פליגי גבי מוכר את השדה סתם לא מכר לא את הבור ולא את הדות כו'. וצריכא בתרוייהו למתני פלוגתייהו דמחדא לא מפקי' אידך דאי אשמועינן בית הוה אמינא בהא קאמר ר' עקיבא אין אדם רוצה שיתן מעות וידרסו אחרים משום דבית לצניעותא עביד שמצניע אדם חפצים בביתו. ומשום הכי כולה זבין ליה אבל שדה דלאו לצניעות עביד אימא דלא ליסא ר' עקיבא דצריך ליקח לו דרך קמ"ל דאפי' הכי פליג ר' עקיבא. ואי אשמועינן דס"ל לר' עקיבא גבי שדה דאין אדם רוצה שיתן מעותיו וידרסו אחרים הוה אמינא שדה שאני משום דדוושא דריסה שדורסין בה בני אדם קשה לזרעים ומש"ה גמר למקני אפי' דרך שדהו ולית ליה בה כלום ומשום הכי צריך לקנות לו דרך אבל בית דמהני ומעליא ליה דישה אימא דלא מקני ליה משום דניחא ליה שידרסוהו אחרים קמ"ל דאפי' הכי אין אדם רוצה שיתן מעות וידרסוהו אחרים הואיל דבית לצניעותא עביד ותרוייהו צריכי. אלא מסיפא דהאי בבא מכר את השדה וכו' מכרן לאחר איכא למשמע מינה דפליגי ר"ע ורבנן בעין יפה ובעין רעה. הא תו ל"ל היינו דקתני בסיפא דרישא דמתני' ותרי זימני ל"ל לאשמועינן דר' עקיבא סבר זיל בתר דעתא דלוקח ורבנן סברי זיל בתר דעתא דמוכר אלא לאו ש"מ וכו': אחמר